

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ ПІД ДІЄЮ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

©2018 ІВАНОВ Р. В., ПОРОХНЯ В. М.

УДК 330.42

Іванов Р. В., Порохня В. М. Формування економічної поведінки домогосподарств України під дією інфляційних процесів

Основною метою роботи є уточнення причинно-наслідкових зв'язків між інфляційними процесами в Україні й формуванням стратегій економічної поведінки домогосподарств. Дослідження показало, що існування інституціональних рис конкретного домогосподарства, як соціально-економічного утворення, що формуються під впливом ендогенних і екзогенних факторів, безпосередньо впливають на визначення стратегій економічної поведінки, спрямованої на подолання (попередження) негативних наслідків інфляційних процесів. Відзначено, що стратегії, залежно від інтенсивності дій, можна розділити на активні, проактивні, реактивні й пасивні. При цьому аналіз наявної статистичної інформації й економіко-математичне моделювання дозволяють стверджувати, що в сучасних умовах проактивна стратегія, що полягає в реінвестуванні коштів у власний людський капітал або участь у державних програмах підвищення кваліфікації, може мати позитивний ефект у короткостроковій і середньостроковій перспективах.

Ключові слова: інфляція, економічна поведінка, домогосподарство, проактивна стратегія, інституціональні особливості.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Формул.:** 5. **Бібл.:** 16.

Іванов Роман Вячеславович – кандидат фізико-математичних наук, доцент, завідувач кафедри економічної кібернетики, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (просп. Гагаріна, 72, Дніпро, 49010, Україна)

E-mail: ivanov.r@ef.dnulive.dp.ua

Порохня Василь Михайлович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, Класичний приватний університет (вул. Жуковського, 70Б, Запоріжжя, 69002, Україна)

УДК 330.42

Іванов Р. В., Порохня В. М. Формирование экономического поведения домохозяйств Украины под действием инфляционных процессов

Основной целью работы является уточнение причинно-следственных связей между инфляционными процессами в Украине и формированием стратегий экономического поведения домохозяйств. Исследование показало, что существование институциональных черт конкретного домохозяйства, как социально-экономического образования, которое формируется под влиянием эндогенных и экзогенных факторов, непосредственно влияют на определение стратегии экономического поведения, направленного на преодоление (предупреждение) негативных последствий инфляционных процессов. Отмечено, что стратегии, в зависимости от интенсивности действий, можно разделить на активные, проактивные, реактивные и пассивные. При этом анализ имеющейся статистической информации и экономико-математическое моделирование позволяют утверждать, что в современных условиях проактивная стратегия, состоящая в реинвестировании средств в собственный человеческий капитал или участие в государственных программах повышения квалификации, может иметь положительный эффект в краткосрочной и среднесрочной перспективах.

Ключевые слова: инфляция, экономическое поведение, домохозяйство, проактивная стратегия, институциональные особенности.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Формул.:** 5. **Библ.:** 16.

Іванов Роман Вячеславович – кандидат физико-математических наук, доцент, заведующий кафедрой экономической кибернетики, Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара (просп. Гагарина, 72, Днепр, 49010, Украина)

E-mail: ivanov.r@ef.dnulive.dp.ua

Порохня Василий Михайлович – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики, Классический частный университет (ул. Жуковского, 70Б, Запорожье, 69002, Украина)

UDC 330.42

Ivanov R. V., Porohnya V. M. The Formation of Economic Behavior of Households of Ukraine under the Influence of Inflation Processes

The main aim of the publication is clarifying the causal relations between inflationary processes in Ukraine and the formation of strategies for economic behavior of households. The study showed that the existence of institutional traits of a particular household, such as socio-economic education, which is formed under the influence of endogenous and exogenous factors, directly influence the definition of the strategy of economic behavior aimed at overcoming (preventing) the negative effects of inflationary processes. It is specified that strategies, depending on the intensity of actions, can be divided into active, proactive, reactive, and passive. At the same time, analyzing of available statistical information plus economic and mathematical modeling allow to assert that in modern conditions proactive strategy, consisting in reinvestment of funds into own human capital or participation in the State training programs may have a positive effect in the short and medium term.

Keywords: inflation, economic behavior, household, proactive strategy, institutional peculiarities.

Fig.: 1. **Tbl.:** 3. **Formulae:** 5. **Bibl.:** 16.

Ivanov Roman V. – PhD (Physics and Mathematics), Associate Professor, Head of the Department of Economic Cybernetics, Oles Honchar Dnipro National University (72 Naharina Ave., Dnipro, 49010, Ukraine)

E-mail: ivanov.r@ef.dnulive.dp.ua

Porohnya Vasyil M. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics, Classic Private University (70B Zhukovskoho Str., Zaporizhzhia, 69002, Ukraine)

Вплив кризових явищ на величину та структуру бюджету домогосподарств здійснюється через такі напрями і конкретні канали, як інфляція та безробіття, внутрішній і зовнішній борг держави, стійкість національної валюти, сальдо зовнішньоторговельного та платіжного балансу.

При цьому інфляція є однією з найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки багатьох країн світу, яка негативно впливає на всі аспекти життя суспільства. Вона знецінює результати праці, знищує заощадження юридичних і фізичних осіб, перешкоджає довгостроковим інвестиціям й економічному

зростанню. Висока інфляція руйнує грошову систему, провокує втечу національного капіталу за кордон, послаблює національну валюту, сприяє її витісненню у внутрішньому обігу іноземною валютою, підриває можливості фінансування державного бюджету, посилює соціальне розшарування.

Домогосподарства, як економічні суб'єкти, є найбільш адаптованими до зміни зовнішніх умов, які, зокрема, мають негативний характер. Їм простіше скоригувати модель управління заощадженнями, змінити споживчу поведінку, щоб нівелювати негативні наслідки кризових явищ. Від того, як адаптуються домогосподарства, здебільшого залежить, як переживе кризу економіка в цілому [1].

Саме це зумовлює значимість й актуальність дослідження особливостей формування економічної поведінки домогосподарств та напрямів її оптимізації під впливом інфляційних процесів згідно із загальною метою сталого якісного розвитку національної економіки, зростання добробуту населення та задоволення його потреб.

Явище інфляції досліджувала велика кількість учених, які намагалися знайти ефективні методи боротьби з нею. Так, Дж. М. Кейнс вперше проаналізував інфляцію як елемент макроекономічної теорії, а М. Фрідман під інфляцією розумів стійке та безперервне зростання цін, що завжди і всюди виступає як грошовий феномен.

Загалом теоретичну основу вивчення інфляції становлять праці таких класиків економічної науки, як А. Маршалл, А. Пігу, Д. Рікардо, І. Фішер, Е. Фелпс, Д. Юм. Серед зарубіжних науковців, які займаються розробкою засад антиінфляційної політики, варто виділити Г. Глена, Р. Дорнбуша, К. Макконелла та С. Брю, Г. Манківа, Дж. Сакса, П. Самуельсона та В. Нордхауса.

Серед вітчизняних і російських науковців: В. Беседіна, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Гриценка, А. Іларіонова, С. Корабліна, С. Лушина, Т. Кричевську, О. Кузнецова, О. Мельник, Ю. Семенова, А. Савченка та ін.

Незважаючи на величезну кількість досліджень сутності та причин виникнення інфляційних процесів, її впливу на економічні суб'єкти, зокрема домогосподарства, та економіку в цілому ці питання не можна вважати закритими.

Метою представленої роботи є уточнення причино-наслідкових зв'язків між інфляційними процесами в Україні та формуванням стратегій економічної поведінки домогосподарств з урахуванням їх інституціональних особливостей.

Окремі економісти [2] поділяють інфляцію, з одного боку, на передбачену й непередбачену, а з іншого – на збалансовану і незбалансовану. За місцем розповсюдження виділяють локальну (у межах однієї держави) та світову інфляцію (охоплює групу країн або всю глобальну економіку). Залежно від причин і механізму зростання загального рівня цін розрізняють інфляцію попиту та інфляцію витрат або інфляцію пропозиції [3].

Зовнішнім проявом інфляції є знецінення грошей внаслідок їхньої надмірної емісії, яка супроводжується зростанням цін на товари та послуги. Натомість основними показниками інфляції є індекси інфляції, які використовують для вивчення показників у динаміці.

Дослідження динаміки номінального та реального ВВП України [4] (рис. 1) свідчить, що з 2011 до 2013 рр. обсяг реального ВВП щорічно зростав. Обсяг реального валового внутрішнього продукту кожного наступного року дорівнював або перевищував обсяг номінального ВВП попереднього року, що відповідає позитивній динаміці та свідчить про незначне зростання економіки країни.

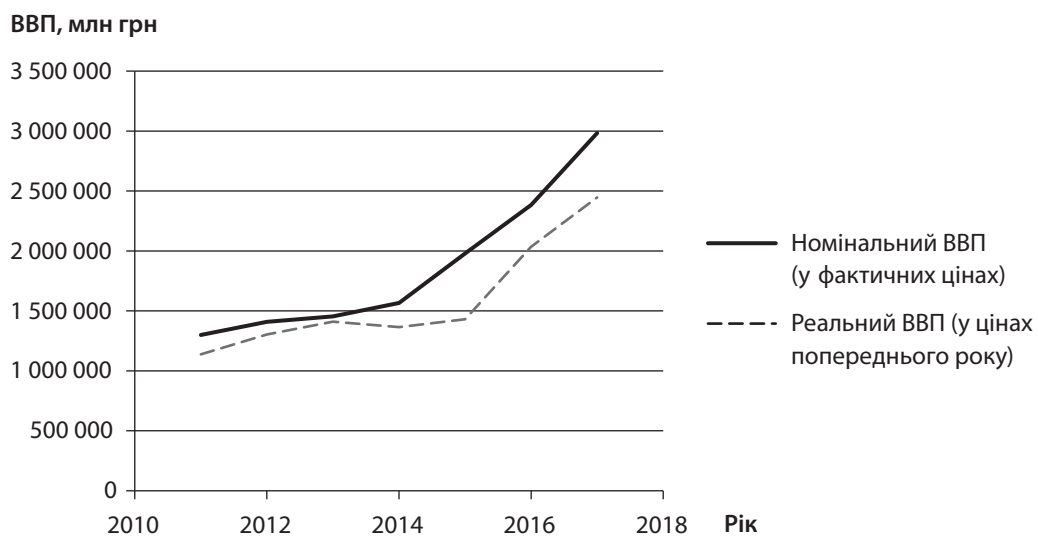

Рис. 1. Динаміка ВВП України (млн грн)

Джерело: складено за [4].

У 2014 р. вітчизняна економіка відчувала на собі впливи створених раніше як зовнішніх, так і внутрішніх дисбалансів. Неприятлива цінова кон'юнктура на зовнішніх ринках, військовий конфлікт на сході України, анексія АР Крим і м. Севастополя, торговельні обмеження з боку Російської Федерації також негативно позначилися на економіці країни.

Згідно з рис. 1 спостерігається негативна тенденція зниження реального ВВП у 2014 р. Обсяг номінального ВВП, навпаки, продовжував зростати порівняно з 2013 р. Таке відхилення між показниками номінального та реального ВВП супроводжувалось інфляційними процесами в країні у зв'язку зі зростанням цін на товари та послуги з одночасним скороченням обсягів виробництва, споживання (надання) цих товарів (послуг), що не могло не позначитися на зниженні купівельної спроможності населення та його добробуті. Так, основні показники динаміки індексу споживчих цін (ІСЦ) і дефлятора ВВП наведено в *табл. 1*.

інфляція супроводжується порушенням співвідношення компонентів балансового рівняння

$$Y = C + S + T, \quad (1)$$

де Y – дохід домогосподарства; C – обсяг споживання; S – заощадження; T – податки.

Це зумовлено комплексом зовнішніх (відносно домогосподарства) причин, при яких підтримка звичного рівня задоволення власних потреб і виконання зобов'язань (споживання і сплата податків) можлива лише при зміні структури виконання виробничої функції з метою оптимізації формування доходів або шляхом коригування величини та структури заощаджень.

Відомо, що поведінка є способом адаптації системи до зовнішнього середовища [6], що забезпечується здатністю сприймати, зберігати, перетворювати або створювати (генерувати) інформацію, використовуючи її для самозбереження та пристосування до умов існування, а економічна поведінка є інтегральною компонентою діяльності індивіда, яка

Таблиця 1

Основні показники динаміки ІСЦ (2011–2017 рр.)

Рік	ІСЦ	Абсолютний приріст, %		Темп зростання, %		Темп приросту, %	
		базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий
2011	104,6%						
2012	99,8%	-4,8	-4,8	95,4%	95,41	-4,59	-4,59
2013	100,5%	-4,1	0,7	96,08	100,70	-3,92	0,70
2014	124,9%	20,3	24,4	119,41	124,28	19,41	24,28
2015	143,3%	38,7	18,4	137,00	114,73	37,00	14,73
2016	112,4%	7,8	-30,9	107,46	78,44	7,46	-21,56
2017	111,5%	6,9	-0,9	106,60	99,20	6,60	-0,80

Джерело: складено за [5].

Отже, стрімка інфляція 2014 р. на тлі глибокої девальвації гривні сильно підірвала доходи населення, відповідно, вдарила по роздрібній торгівлі, по інвестиціях домогосподарств, що негативно позначилося на макроекономічних показниках, зокрема на триваючому зменшенні обсягів виробництва.

Як відомо, «домогосподарство» є одним з базових понять соціально-економічних досліджень, яке використовується для позначення вільно створеного співтовариства осіб (мінімальна кількість дорівнює одиниці), що веде сумісну діяльність з відтворення безпосередніх умов проживання та розподілу результатів сумісного господарювання [1].

Водночас «домашнє господарство» є економічною одиницею, яка забезпечує створення та відтворення людського капіталу, самостійно приймає рішення на різних ринках, є власником і постачальником факторів виробництва та намагається максимізувати задоволення власних потреб.

З точки зору визначення категорії «домогосподарства» та притаманних йому функцій очевидно, що

відображає зовнішню спрямованість його активності [7], що можна розуміти як факт перманентної протидії екзогенним факторам або з метою збереження наявного соціально-економічного стану, або в процесі власного розвитку.

При цьому більшість дослідників погоджуються з тим, що поведінка визначається здатністю індивіду до зміни своїх дій під впливом ендогенних та екзогенних факторів, поведінка має причину і наслідок, а різноманітні причини породжують різну поведінку [8].

Так, з огляду на наявні статистичні дані (див. табл. 1), можна стверджувати, що до кінця 2013 р. інфляція в Україні мала характер повзучої та знаходилася на майже нульовому рівні.

Таким чином, екзогенні фактори на той час мали усталений характер, що давало (і дає зазвичай) можливість прояву функціональної раціональності економічної поведінки, яка здебільшого є проявом когнітивної функції. Адаптуватися до зовнішніх умов з огляду на наявні в нього здібності, можливість оперува-

ти інформацією в межах наявних у суспільстві знань і технологій та відповідно до поставленої мети, руху до чітко виражених результатів.

Дохідна поведінка домогосподарств найчастіше трактується як діяльність, спрямована на формування та оптимізацію всіх можливих джерел доходів домогосподарств [9]. А з позиції мікроекономічного підходу доходи домогосподарств є сукупністю надходжень упродовж певного періоду часу з усіх можливих джерел як у грошовій, так і негрошовій формах, що збільшують активи домашнього господарства та можуть бути спожиті ними без зменшення реальної вартості його майна [10]. Саме стратегія дохідної поведінки спрямована на формування необхідних і доступних для забезпечення життєдіяльності на бажаному рівні ресурсів.

Загальна динаміка структури доходів домогосподарств України [11] (табл. 2) свідчить про майже стійкі значення (незначні коливання) на період до кінця 2013 р. частки таких джерел формування доходів домогосподарств України, як заробітної плати та доходів від власності та незначне зростання (спадання) частки соціальної допомоги та поточних трансферів (прибутку та змішаного доходу).

них трансфертів супроводжується заощаджувальною стратегією та відповідає ситуації, при якій виконання зовнішньої виробничої функції перестає бути фактором наповнення дохідної частини бюджету домогосподарства.

А інвестиційна докризова стратегія супроводжується використанням власних фінансових ресурсів, сформованих здебільшого за рахунок заробітної платні та прибутку та змішаного доходу.

Слід зазначити, що прибуток і змішаний дохід є результатом певного рівня ділової активності домогосподарства, що дає можливість за рахунок самоорганізації та формування відповідної логістичної структури домогосподарства впливати на загальний рівень доходів.

Так, у дослідженні [13] було запропоновано економіко-математичну модель, яка відображає дохідну поведінку домогосподарства, мотиваційно-стимулюючим фактором якої є величина відхилення наявних доходів $N(t)$ від бажаних $N_{доцм.}^0 = N_{доцм.}^0(t)$, яка змінюється в часі під впливом інфляційних процесів.

Якщо приріст інфляції має сталий темп, то може бути представлена у вигляді

$$N_{доцм.}(t) = N_{доцм.}^0 (1 + \alpha_1)^t, \quad (2)$$

Таблиця 2

Склад доходів домогосподарств в Україні (2011–2017 рр.)

Дохід	Рік						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Заробітна плата, %	42,2	41,4	41,6	41,1	39,3	43,3	46,8
Прибуток та змішаний дохід, %	16,1	15,6	14,6	17,7	18,1	17,4	13,1
Доходи від власності (одержані), %	4,9	4,7	4,9	5,7	5,4	3,9	2,6
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, %	37,8	38,3	38,9	35,5	37,2	35,4	37,5

Джерело: складено за [11].

При цьому інституціональні особливості на мікрорівні зумовлюють різну для різних домогосподарств структуру доходів, яка формується як наслідок докризових стратегій економічної поведінки. При цьому такі складові доходів домашнього господарства, як дохід від власності та змішаний дохід, безпосередньо залежать від стратегій формування витратної частини балансового рівняння (1), до яких належать [12]: кредитоорієнтована, споживча, інвестиційна, заощаджувальна.

Зацікавлює той факт, що вибір окремих стратегій або їх комбінацій узгоджується як зі стадією, на якій перебуває, згідно з теорією життєвого циклу Ф. Модільяні, А. Андо, Р. Брумберга, конкретне домогосподарство, так і з домінуючими на цій стадії джерелами доходів (див. табл. 2).

Так, отримання доходів від власності та за рахунок соціальної допомоги та інших одержаних поточ-

де $N_{доцм.}^0$ – початкове значення величини достатнього рівня доходу домогосподарства; α_1 – відсоток приросту інфляції за одиницю часу або при переході до неперервного зростання інфляції

$$N_{доцм.}(t) = N_{доцм.}^0 \exp(\alpha_2 t). \quad (3)$$

У такому випадку динаміка доходів описується рівнянням

$$\frac{dN}{dt} = kN \left(1 - \frac{N}{N_{доцм.}^0 \exp(\alpha_2 t)} \right), \quad (4)$$

загальний аналітичний розв'язок якого має вигляд

$$N(t) = \frac{N_{доцм.}^0 (k - \alpha_2)}{k \exp((k - \alpha_2)t) + C} \exp(kt), \quad (5)$$

де C – довільна стала, яка визначається з початкових умов $N(0) = N_0$; k – коефіцієнт пропорційності, який

характеризує швидкість зростання доходу та залежить від освіти, кваліфікації, віку, статевих особливостей, стану здоров'я та ін.

На підставі рівняння (4) та функції (5) встановлено, що в результаті повзучої інфляції, яка мала місце до кінця 2013 р., підтримка рівня доходів домогосподарств на рівні, близькому до бажаного, супроводжується незначними коливаннями абсолютної їх величини відносно загального тренду та відповідними коливаннями частки окремих складових (див. табл. 2).

Виникнення зазначеної солітоноподібної динаміки є результатом як організації за рахунок державного регулювання, так і внутрішньої самоорганізації, спрямованої на виникнення та стійке функціонування у просторі станів «області стабільності», яка утворюється як результат когнітивно-рефлексивної поведінки та визначає величину та логістичну структуру ресурсів, здатних забезпечувати процеси комунікативно-інформаційної взаємодії за забезпечення життєдіяльності [14].

З точки зору мікроекономічного підходу завданням домогосподарства є забезпечення своєчасної реакції на рівні організації, самоорганізації або рефлексії на можливі зміни окремих компонентів рівняння (1) з метою повернення в стан рівноваги.

В умовах стрімкого посилення дії негативних зовнішніх факторів (галоупюча інфляція) арифметична рівність (1) зазвичай порушується, а стратегії подолання їх наслідків залежно від інтенсивності дій поділяють на активні, проактивні, реактивні та пасивні.

Пасивною стратегією економічної поведінки домогосподарств при підвищенні рівня споживчих цін є ситуація, коли заощадження домогосподарства, накопичені за попередні періоди, і які можуть виражатись як у грошовій формі, так й мати майнові характеристики, починають витратитись на протидію зовнішньому впливу з метою підтримки звичного рівня життя (положення в просторі станів). Природним наслідком такої економічної поведінки є поступове виснаження ресурсів домогосподарства, що відображається на розмірах згадуваної вище «області стабільності».

Адаптивною можна вважати стратегію економічної поведінки, при якій домогосподарства, намагаючись стабілізувати досягнутий рівень доброту, скорочують обсяг і змінюють структури споживання продовольчих і непродовольчих товарів і послуг, що

часто відбувається вже після використання більшості з наявних заощаджень.

Активною ж стратегією домогосподарств на кризові явища є підвищення рівня ділової активності. Саме така активна стратегія дозволяє позитивно впливати на економіку держави, здійснюючи інвестиції не опосередковано (через фінансові інституції, довіра до яких в умовах кризи значно знижується), а безпосередньо, що в умовах інфляції та нестабільності відповідає нижчому рівню ризику, адже вирізняється більшою адаптивністю [15].

При цьому можна стверджувати, що під час економічної кризи рефлексивна поведінка, яка в окремих випадках має характер афективної, може домінувати над когнітивною поведінкою раціонального індивіда. Адже реальність є такою, що в умовах невизначеності та змінюваності зовнішнього середовища, ризику та відсутності достовірної інформації індивід приймає рішення з огляду на власні стереотипи, фактично інтуїтивно, намагаючись скорішого усунення проблеми за будь-яку ціну [15].

Так, в умовах галоупючої інфляції 2014–2015 рр. спостерігалось як збільшення рівня ділової активності домогосподарств (див. табл. 2), так і суттєве зниження їх заощаджень (табл. 3), більшість з яких було витрачено на споживання. Зокрема, збільшення фінансових активів домогосподарств у 2014 р. та їх стрімке зменшення у наступних роках було наслідком монетизації депозитних рахунків з подальшим їх витрачанням (реактивна стратегія).

Отже, домогосподарства намагаються компенсувати негативний вплив інфляції підвищенням «ділової активності» з метою коригування загального рівня доходів за рахунок підвищення частки прибутку та змішаного доходу.

Зміни частки прибутку та змішаного доходу в загальних доходах домогосподарств (див. табл. 3) мають характер прямої залежності від динаміки інфляції. Тобто, збільшення інфляції провокує підвищення «ділової активності» домогосподарств. Але така стратегія не є універсальною, що зумовлено різномірним демографічним складом домогосподарств, а підвищення (стабілізація) частки прибутку в доходах є таким, що зменшується одночасно зі зниженням (стабілізацією) інфляційних показників.

Таблиця 3

Склад заощаджень домогосподарств (%) в Україні (2011–2017 рр.)

Заощадження	Рік						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Нагромадження нефінансових активів, %	1,9	1,7	1,7	1,3	0,1	-0,2	-1,7
Приріст фінансових активів, %	7,2	6,3	2,9	5,4	1,5	-2,8	-3,7

Джерело: складено за [11].

Крім того, збільшення прибутку та змішаного доходу в доходах домашніх господарств супроводжувалось відповідним збільшенням частки податків на прибуток і змішаний дохід в загальних витратах домогосподарств з 4,7% до 7%, а частка податків на поточні доходи, майно та інші поточні трансферти зростає з 6,5% до 8,5%, що свідчить про непропорційне зростання податкового навантаження та компенсувалося, зокрема, зниженням частки внесків на соціальне страхування – з 1,3% до 0,1% [11].

Державна політика полягає здебільшого у справах компенсувати інфляційні втрати окремих домогосподарств за рахунок соціальних трансфертів та коригування рівня заробітної платні (див. табл. 2). Але такі дії є не упереджувальними, а мають реактивний характер із певним часовим лагом.

Однією з ефективних стратегій економічної поведінки домогосподарств, здатних нівелювати негативні наслідки галопуючої інфляції та спрямованих на забезпечення стабільного економічного стану домогосподарства, є реінвестування частки доходів в освіту, підвищення кваліфікації та ін. з метою розвитку власного людського капіталу, що приведе до збільшення коефіцієнта k у рівнянні (4) та, відповідно, до зменшення часу адаптації до інфляційних стрибків.

Результати роботи [16] підтверджують тезу про те, що в умовах економічної нестабільності підвищення рівня освіти та кваліфікації за рахунок інвестування власних коштів у людський капітал або участі в державних програмах підвищення кваліфікації (перепідготовки) в короткостроковому періоді може сприяти позитивній динаміці дохідної та, зокрема, інвестиційної поведінки домогосподарств і позитивно впливати на їх фінансово-економічну безпеку.

Запропонована стратегія економічної поведінки є проактивною, яка, перш за все, характеризується намаганням прогнозувати розвиток ситуації, активним пошуком та аналізом інформації та подій. У центрі мотивації проактивної поведінки лежить когнітивна складова, здатність до прийняття об'єктивних раціональних рішень.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що саме інституціональні риси конкретного домогосподарства, їх когнітивно-рефлексивні особливості як соціально-економічного утворення, які формуються під впливом ендогенних і екзогенних факторів, безпосередньо впливають на визначення стратегії економічної поведінки, спрямованої на подолання (попередження) негативних наслідків інфляційних процесів.

З огляду на значення ІСЦ у 2016–2018 рр., яке незначно перевищує 10%, можна вважати, що на сьогодні інфляція є квазіповзучою, а використання запропонованої проактивної стратегії може мати пози-

тивний ефект у короткостроковій та середньостроковій перспективах.

Напрямки подальших досліджень вбачаємо у врахуванні отриманих результатів для побудови та вдосконалення адекватних економіко-математичних моделей економічної поведінки домогосподарств, застосування яких дозволить розробляти рекомендації щодо шляхів забезпечення економічної безпеки значених економічних агентів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Аниміца Е. Г., Зуева К. А. Теоретическое осмысление сектора домашних хозяйств как самостоятельного института. *Известия УрГЭУ*. 2012. № 5. С. 16–21.
2. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. 14-е изд., испр. и доп. М.: Инфра-М, 2003. 983 с.
3. Коркач І. В. Інфляційні процеси: проблеми (оздоровлення), подолання в Україні в період формування ринкових відносин. *Економічний вісник університету*. 2015. № 27. С. 92–98.
4. Розрахунки валового внутрішнього продукту України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2017 р. / Державний комітет статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ct/is_c/isc_u/isc2017m_u.html
6. Александрова М. А. Проблемы социального поведения и самореализации личности. URL: http://samlib.ru/m/marina_a_a/tesis.shtml
7. Кобяк О. В. Экономический человек. Минск: Право и экономика, 2006. 215 с.
8. Гарасимів Т. З. Поняття «поведінка» та «діяльність» як основа філософії девіантної поведінки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2015. № 824. С. 228–232.
9. Шаманська О. Прагматика реалізації дохідної поведінки домогосподарства в контексті сучасних тенденцій. *Галицький економічний вісник*. 2013. № 1. С. 112–118.
10. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку. Київ: Знання, 2010. 431 с.
11. Доходи та витрати населення / Державний комітет статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/dvn/dvn_u/dvn0217_u.htm
12. Шубаєва В. Г., Наумов В. Н. Модель економічного поведіння потребителів фінансових послуг в сучасних умовах. *Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета*. 2015. № 5. С. 78–84.
13. Іванов Р. В. Моделювання раціональної дохідної поведінки домогосподарства. *Економічний простір*. 2014. № 81. С. 64–73.
14. Іванов Р. В. Математична модель економічної поведінки домогосподарства в умовах усталеної дії екзогенних факторів. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 111–115.
15. Іванов Р. В. Математична модель економічної поведінки домогосподарства в умовах посилення дії негативних екзогенних факторів. *Бізнес Інформ*. 2016. № 12. С. 83–88.
16. Іванов Р. В. Двофакторна модель раціональної дохідної поведінки домогосподарства. *Бізнес Інформ*. 2015. № 2. С. 108–112.

REFERENCES

Aleksandrova, M. A. "Problemy sotsialnogo povedeniya i samorealizatsii lichnosti" [Problems of social behavior and self-realization of personality]. http://samlib.ru/m/marina_a_a/tesis.shtml

Animitsa, Ye. G., and Zuyeva, K. A. "Teoreticheskoye osmysleniye sektora domashnikh khozyaystv kak samostoyatel'nogo instituta" [Theoretical interpretation of the household sector as an independent institution]. *Izvestiya UrGEU*, no. 5 (2012): 16-21.

"Dokhody ta vytraty naselennia" [Income and expenses of the population]. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/dvn/dvn_u/dvn0217_u.htm

Harasymiv, T. Z. "Poniattia «povedinka» ta «dialnist» yak osnova filosofemy deviantnoi povedinky" [The concept of "behavior" and "activity" as the basis of the philosophers of deviant behavior]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Seriia «Yurydychni nauky», no. 824 (2015): 228-232.

"Indeksy spozhyvchykh tsin na tovary ta posluhy u 2017 r." [Consumer price indices for goods and services in 2017]. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ct/is_c/isc_u/isc2017m_u.html

Ivanov, R. V. "Dvofaktorna model ratsionalnoi dokhidnoi povedinky domohospodarstva" [Two-factor model of rational income behavior of a household]. *Biznes Inform*, no. 2 (2015): 108-112.

Ivanov, R. V. "Matematychna model ekonomichnoi povedinky domohospodarstva v umovakh ustalenoj dii ekzohennykh faktoriv" [Mathematical model of economic behavior of a household in conditions of the established effect of exogenous factors]. *Biznes Inform*, no. 11 (2016): 111-115.

Ivanov, R. V. "Matematychna model ekonomichnoi povedinky domohospodarstva v umovakh posylennia dii ne-

hatyvnykh ekzohennykh faktoriv" [Mathematical model of economic behavior of a household in conditions of increasing the influence of negative exogenous factors]. *Biznes Inform*, no. 12 (2016): 83-88.

Ivanov, R. V. "Modeliuvannia ratsionalnoi dokhidnoi povedinky domohospodarstva" [Modeling of rational income behavior of a household]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 81 (2014): 64-73.

Kizyma, T. O. *Finansy domohospodarstv: suchasna paradigma ta dominanty rozvytku* [Household Finance: Contemporary Paradigm and Developmental Trends]. Kyiv: Znannia, 2010.

Kobyak, O. V. *Ekonomicheskyy chelovek* [An economical man]. Minsk: Pravo i ekonomika, 2006.

Korkach, I. V. "Inflatsiini protsesy: problemy (ozdorovlennia), podolannia v Ukraini v period formuvannia rynkovykh vidnosyn" [Inflation processes: problems (recovery), overcoming in Ukraine during the formation of market relations]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, no. 27 (2015): 92-98.

Makkonnell, K. R., and Bryu, S. L. *Ekonomiks: printsypy, problemy i politika* [Economics: principles, problems and politics]. Moscow: Infra-M, 2003.

"Rozrakhunky valovoho vnutrishnyoho produktu Ukrainy" [Calculations of the gross domestic product of Ukraine]. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Shamanska, O. "Prahmatyka realizatsii dokhidnoi povedinky domohospodarstva v konteksti suchasnykh tendentsii" [The pragmatism of implementing the income behavior of a household in the context of modern trends]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 1 (2013): 112-118.

Shubayeva, V. G., and Naumov, V. N. "Model ekonomicheskogo povedeniya potrebiteley finansovykh uslug v sovremennykh usloviyakh" [Model of economic behavior of consumers of financial services in modern conditions]. *Izvestiya Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta*, no. 5 (2015): 78-84.